В. М. Кузьменко,
аспірант кафедри корпоративних фінансів і контролінгу,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"
ORCID ID: 0000-0003-2215-6439

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.8.93

ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

V. Kuzmenko,
postgraduate student of Corporate Finance and Controlling department,
SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"

FORMS OF ENTREPRENEUR INVESTMENT ACTIVITY STATE FINANCING

Дослідження спрямоване на вивчення теоретичних засад державного фінансування інвестиційної діяльності підприємств. У роботі розглянуто позиції базових течій світової економічної думки (меркантилістів, класичної школи, кейнсіанців, монетаристів, структуралістів) щодо поняття інвестиційні ресурси, розуміння місця та ролі держави у їх формуванні. Приділено увагу прямим і непрямим методам державної підтримки, а також формам й інструментам державного фінансування інвестиційної діяльності підприємств. Основними формами державного фінансування визначено: безповоротне державне фінансування та співфінансування; боргове фінансування; пільгове фінансування (іноземне і вітчизняне інвестиційне кредитування під гарантії уряду, компенсація відсотків за кредитами); субсидіювання (надання субсидій, субвенцій, дотацій та грантів); встановлення преференцій (податкових, митних, валютних, прискореної амортизації, тощо). За результатами дослідження запропоновано авторське трактування поняття державного інвестиційного кредиту.

The current article aims to provide a complex study of the theoretical basis for state financing of entrepreneur investment activity in accordance with the leading economic trends, the identification of methods, forms and instruments for state financing provision. The author analyzes different points of view on the concept of investment resources, understanding the place and the role of the state in their formation in accordance with the main economic theories, including mercantilism, classic school, Keynesianism, monetarism, structuralism, etc. It is established that within the framework of neoclassical synthesis it is necessary to strengthen the role of the state in stimulating the investment activity of strategically important enterprises providing structural economic changes.

It is emphasized that state support and financing of entrepreneur investment activity is carried out through both direct and indirect methods. The following forms of providing state financial support for the investment activity of enterprises are defined: a) non-repayable state financing and co-financing; b) debt financing; c) concessional financing (foreign and domestic investment credit under government guarantees, compensation of interest on loans); d) subsidies (provision of subsidies, subventions, dotations and grants); e) preferences setting (tax, customs and currency preferences, accelerated depreciation, etc.).

It is substantiated that in case of limited access of enterprises to debt financing on market conditions, as well as chronic deficits of the Ukrainian State Budget, the development of state direct reverse financing is important. The state direct reverse financing is implemented in the form of state investment crediting or tax investment crediting.

The study of different approaches of Ukrainian and foreign scientists to the interpretation of the "state investment credit" concept enable us to offer an in-depth interpretation of this definition as multilateral economic relations for granting a loan to economic entities. The further use of the loan for investment needs (capital investment) is able to increase economic or gain social and environmental impact.

Ключові слова: державне фінансування, інвестиційна діяльність, форми фінансування, бюджетне фінансування, державне інвестиційне кредитування, субсидювання, податкова пільга.

Key words: state financing, investment activity, forms of financing, budget financing, state investment crediting, subsidies, tax benefits.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сьогоднішній день в Україні основним джерелом фінансування інвестиційної діяльності підприємств залишаються власні кошти. Попри всі переваги використання цього джерела, його обсяги є досить обмеженими, а іншої альтернативної й обґрунтованої системи забезпечення інвестиційної діяльності підприємств ще й дотепер не було створено. Як наслідок, утворилося замкнуте коло, коли недоінвестування економіки посилює спад виробництва, що, в свою чергу, спричиняє зниження інвестиційних можливостей самих суб'єктів господарювання.

На наш погляд, розірвати це коло та вирішити комплексно проблему недоінвестування економіки, може виважена державна підтримка інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання у вигляді державного фінансування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню аспектів розвитку державного фінансування інвестиційної діяльності підприємств та пошуку оптимальних шляхів його використання присвячено наукові праці А. Даниленка, В. Зимовця, А. Ігоніної, А. Крисоватого, Т. Майорової, С. Онишко, А. Пересади, Б. Піщика, В. Федосова, П. Юхименка та інших науковців.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є комплексне дослідження теоретичних засад державного фінансування інвестиційної діяльності підприємств з позицій провідних економічних течій, виокремлення методів, форм й інструментів його надання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Погляди вчених на поняття інвестиційні ресурси, розуміння місця та ролі держави у їх формуванні для забезпечення інвестиційної діяльності змінювалися разом з еволюцією економічної думки. Так, меркантилісти наполягали на важливості розширення компетенції держави в економічних питаннях і обстоювали тезу про необхідність державного втручання в економіку. Натомість представники класичної школи доводили, що втручання уряду у ринкові відносини має бути мінімальним, а держава мала стати гарантом і захисником прав власності, стабільності національної валюти, законності та правопорядку.

У період індустріалізації й становлення капіталістичної системи господарювання німецькі економісти вбачали, що акумулюванням фінансових ресурсів для здійснення інвестицій має займатися держава через механізми державної позики, кредитування, субсидування, надання пільг та залучення іноземні інвестиції; водночас американські економісти котрі досліджували джерела фінансування інвестиційної діяльності в умовах розвитку капіталізму у США потенціал держави пропонували спрямувати на розвиток галузей, які забезпечують виробництво інвестиційних товарів, зокрема за рахунок державних коштів стимулювати розвиток науки, підготовку кадрів, винахідництво нових машин, механізмів і розвитку державних підприємств, де проходили б апробацію технічні новинки [4, с. 53].

На початку XX ст., у період розквіту монополістичної стадії капіталізму Дж. М. Кейнс підносить роль держави на новий рівень — вона стає провідником протекціоністсь-

кої політики, і починає забезпечувати різними методами активне стимулювання інвестиційного процесу. Відповідно до кейнсіанських рекомендацій з метою стимулювання інвестицій держава повинна збільшувати пропозицію грошей. У монетаристів для стабілізації економіки та підвищення інвестиційного попиту, держава через монетарну політику повинна підтримувати постійне обґрунтоване зростання грошової маси відповідно до потреб ринку. У країнах, що розвиваються та мають значний досвід боротьби з інфляцією, роль держави у інвестиційній сфері розглядалася з позицій теорії структуралізму, так представники цієї теорії вважали, що для стримування інфляції використання грошового, цінового й фінансового регулювання недостатньо, на їх думку, перш за все необхідно забезпечити структурні зміни в економіці на базі стимулювання збалансованого економічного зростання.

У сучасних умовах управління інвестиційною діяльністю (ІД) здійснюється в рамках неокласичного синтезу, який ще більше вимагає уваги з боку уряду, оскільки період характеризується взаємовигідним рухом капіталів (факторів виробництва), товарів та послуг, що призводить до відтоку ресурсів із стратегічно важливих галузей та сфер економіки, які не забезпечують бажаний рівень доходності чи граничної продуктивності капіталу. Відтак означені в рамках неокласичного синтезу процеси потребують посилення ролі держави у стимулюванні діяльності стратегічно важливих підприємств, що забезпечують структурні зміни в економіці, й вимагають ґрунтовного дослідження методів, видів, форм та інструментів державного фінансування інвестиційної діяльності підприємств.

А. Ігоніна виділяє такі види державного фінансування ІД підприємств [7, с. 89]: дотації та гранти, пайова участь, пряме (цільове) кредитування, надання гарантій по кредитах. Т. Майорова та А. Пересада [10, с. 238] зазначають, що надання бюджетних коштів на фінансування інвестиційних проектів може здійснюватися у таких формах як: кошторисне бюджетне інвестування окремих державних програм та проектів; бюджетне кредитування юридичних осіб (в т.ч. податкових інвестиційних кредитів на сплату податків); субвенції і субсидії юридичним особам; бюджетні інвестиції у статутний капітал юридичних осіб; міжбюджетні трансферти (дотації та субвенції) тощо.

У Законі України "Про інвестиційну діяльність" зазначено, що державна підтримка для реалізації інвестиційних проектів надається шляхом [13]:

1. співфінансування реалізації інвестиційних проектів за рахунок коштів державного бюджету;
2. кредитування за рахунок коштів державного бюджету суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів;
3. надання відповідно до законодавства для реалізації інвестиційних проектів державних гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання;
4. повної або часткової компенсації за рахунок коштів державного бюджету відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів і застосування інших форм.

Разом із тим, крім вказаних форм, державна інвестиційна підтримка може також надаватися у вигляді

(відповідно до Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні) [14]:

1) кредитів (позик) і грантів міжнародних фінансових організацій, залучених державою або під державні гарантії;

2) часткової компенсації вартості виробництва продукції;

3) субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам;

4) податкових, митних та валютних преференцій.

Можна узагальнити, що основними формами надання державного фінансування ІД є: а) безповоротне державне фінансування та співфінансування; б) боргове фінансування; в) пільгове фінансування (іноземне і вітчизняне інвестиційне кредитування під гарантії уряду, компенсація відсотків за кредитами); г) субсидіювання (надання субсидій, субвенцій, дотацій та грантів); д) встановлення преференцій (податкових, митних, валютних, прискореної амортизації тощо).

Слід зауважити, що державна підтримка загалом та фінансування ІД підприємств зокрема здійснюється через прямі, а також опосередковано через непрямі методи впливу (рис. 1). Що стосується прямого державного фінансування, то воно здійснюється на безповоротній, поворотній, субсидіарній та змішаній основі й переважно належить до селективної державної політики стабілізації фінансів підприємств. Водночас непряме фінансування можна віднести до системної (горизонтальної) політики фінансового оздоровлення підприємств, що націлена на формування однаково доступних для всіх підприємств сприятливих умов залучення фінансових ресурсів і невибіркове послаблення податкового навантаження.

Розглянемо кожну із форм державного фінансування ІД підприємств детальніше. Спершу зупинимо свою увагу на прямому безповоротному фінансуванні, до якого на сам перед належить бюджетне фінансування. За своєю суттю воно являє собою безповоротний та безоплатний відпуск коштів з державного та місцевих бюджетів на виконання загальнодержавних функцій і функцій муніципальних органів, забезпечення діяльності бюджетних установ та організацій.

Процес бюджетного фінансування здійснюється у встановленому порядку органами Державної казначейської служби України та реалізується у таких формах [1]:

— кошторисне фінансування, що являє собою виділення грошових коштів з бюджетів різних рівнів установ і організаціям на основі планового документа — кошторису доходів і видатків. Кошторис — це основний плановий документ, що підтверджує повноваження щодо отримання доходів та здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання ними своїх функцій та досягнення цілей, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень. Кошторис складається з двох складових: загальний фонд, що містить обсяг надходжень із загального фонду бюджету та розподіл видатків за повною економічною класифікацією на виконання бюджетною установою (організацією) основних функцій; спеціальний фонд, що містить обсяг надходжень із спеціального фонду бюджету та їх розподіл за повною економічною класифікацією на здійснення видатків спеціального призначення та на реалізацію пріоритетних заходів, зумовлених виконанням установою основних функцій.

— державне фінансування інвестицій — виділення коштів у вигляді капітальних вкладень на фінансування

Рис. 1. Методи та форми державного фінансування інвестиційної діяльності підприємств

Джерело: складено автором самостійно.

фундаментальних та прикладних наукових досліджень, пріоритетних галузей економіки, соціально-культурних закладів і заходів, міжнародної діяльності та інших витрат.

Далі розглянемо державне пряме поворотне (боргове) фінансування, що може здійснюватись у вигляді державного інвестиційного кредитування і податкового інвестиційного кредитування. Державне інвестиційне кредитування здійснюється, як правило, за рахунок видатків бюджету, на платній, поворотній основі під затверджені проекти використання коштів. Фінансову підтримку як бюджетну позику надає Міністерство фінансів України на договірних засадах. Умовами договору мають бути передбачені зобов'язання сторін щодо обсягів, строків надання позики, її цільового використання, заходи щодо забезпечення її своєчасного повернення, відповідальність сторін за порушення умов договору, а також обсяги і порядок сплати процентів за використання бюджетних позик.

Державні позики надаються різним галузям на значно м'якших умовах, ніж це робиться комерційними установами. Крім того, державному кредитуванню притаманна більша гнучкість порівняно зі звичайними видатками. Кредитування можна розглядати як важливий інструмент антициклічної політики, що активно використовується в період спаду ділової активності. Коли ж економічна діяльність повертається до свого нормального ритму, обсяги стимулюючих її позик скорочуються. Отже, значимість державного кредиту у системі економічних відносин полягає в тому, що він безпосередньо обслуговує економічні інтереси підприємств, опосередковує зв'язки між державою та всіма суб'єктами економіки.

На думку Б. Пшика, "державний інвестиційний кредит — це сукупність економічних відносин, що виникають між державою та підприємствами в результаті надання останнім кредитів на інвестиційні цілі" [16, с. 160]. За визначенням Т. Майорової, "державний інвестиційний кредит — це сукупність кредитних відносин, у котрих кредитором виступає держава, а позичальником — підприємства, організації та установи (найчастіше державної форми власності). Він надається на капітальні вкладення виробничого призначення шляхом бюджетних позичок безпосередньо міністерствами і відомствами, іншими державними органами виконавчої влади для фінансування підприємств, організацій та об'єднань через банківські установи об'єктів, будівництво яких тільки починається на конкурсній основі, а також для фінансування раніше початих перспективних будов, технічного переоснащення та реконструкції діючих підприємств, які належать до державної власності, за пріоритетними напрямками розвитку економіки України" [9, с. 87].

На думку автора, найбільш вдалим було б трактування державного інвестиційного кредиту, як багатосторонніх економічних відносин щодо надання державою позики суб'єктам господарювання, подальше використання якої на інвестиційні потреби (капітальні інвестиції) повинно призвести до економічного зростання чи/або отримання соціального та екологічного ефекту.

Іншим, але не менш важливим інструментом державного поворотного фінансування ІД є податковий інвестиційний кредит, суть якого полягає у відстроченні сплати податку на прибуток, що надається суб'єктові підприємницької діяльності на певний час з метою збільшення його фінансових ресурсів для реалізації інноваційних програм з наступною компенсацією відстрочених сум у вигляді додаткових надходжень податку через загальне зростання прибутку, що буде отриманий згідно з чинним законодавством унаслідок реалізації проектів [9, с. 91].

Як правило, економічну основу податкового інвестиційного кредиту становлять кошти, які підприємство сплачує у формі податку на прибуток [16, с. 168—169]. Тому він багато в чому подібний до такої форми фінансової підтримки підприємства, як пільгове оподаткування прибутку. Економічна вигода, одержувана платником податку у зв'язку з пільговими умовами оподаткування, може служити найважливішим додатковим джерелом фінансування інноваційної діяльності організації.

Перевагами податкового інвестиційного кредиту є те, що він не вимагає додаткових ресурсів, адже сам акумулює потенціал підприємств у вигляді прибутку, а саме: тієї частини, яка повинна відрховуватися до бюджету у вигляді податку на нього. Тому введення інвестиційного податкового кредиту заохочує підприємства в підвищенні ефективності своєї роботи і отриманні прибутку. Таким чином, держава, втрачаючи на деякий час певні суми дохідної частини бюджету, у подальшому може розраховувати на збільшення бюджетних надходжень через загальне зростання прибутку й обсягів податку на нього.

В останні роки, в країнах з перехідною економікою як важливий інструмент стимулювання економіки часто розглядається пільгове фінансування у вигляді компенсації відсотків за кредитами й іноземного і вітчизняного інвестиційного кредитування під гарантії уряду для фінансування пріоритетних напрямів розвитку економіки [17].

За рахунок коштів державного бюджету можуть частково відшкодуватися відсоткові ставки за кредити, які надані комерційними банками на фінансування інвестиційних проектів. Відшкодування відсоткових ставок провадиться за рахунок коштів державного бюджету за кредитами, що залучаються підприємствами для реалізації інвестиційних проектів на конкурсних засадах, у межах бюджетних програм, передбачених Законом про Державний бюджет України на відповідний рік.

За рахунок коштів державного бюджету підприємствам відшкодовується сума сплачених ним відсотків за користування кредитом у розмірі 50 % облікової ставки НБУ, чинної на момент укладання кредитної угоди. Кошти на відшкодування надаються підприємствам у межах одного бюджетного року. У разі, коли термін реалізації проекту перевищує один рік, питання подальшого відшкодування має розглядатися на початку кожного фінансового року з урахуванням ефективного виконання інвестиційних зобов'язань позичальником і за умови виділення коштів на зазначені цілі в державному бюджеті на відповідний рік.

Кредитування під гарантії уряду дозволяє розвивати галузі економіки в умовах обмеженості бюджетних ресурсів і не потребує додаткових інвестиційних витрат, оскільки держава в особі уряду є лише гарантом виконання кредитного договору [8]. Надаючи гарантії підприємствам під банківські кредити або інші форми боргового фінансування, держава бере на себе зобов'язання погасити такі борги в разі технічного дефолту.

Отже, надання державних гарантій є інструментом державної фінансової політики селективного (вертикального) типу, котрий належить до прямих каналів впливу на фінанси підприємств [5, с. 44, 45] та передбачає встановлення безпосередніх фінансових відносин між підприємством-позичальником, банківською установою та органом державної влади. Така форма фінансової підтримки підприємств застосовується органами державної влади з метою розширення доступу підприємств до боргового фінансування, якщо вони не можуть отримати кредити на ринкових умовах.

Слід звернути увагу на позицію В. Зимовця [6] з цього питання, вчений відзначає, що держава може надавати гарантії для адресної реалізації позикового капіталу у вигляді:

1. Державних гарантій для фінансової підтримки діючих підприємств, які зазнали фінансових труднощів:

1.1. Державні гарантії підприємствам як інструмент державної антикризової політики. Під час фінансово-економічних криз доцільність надання державних гарантій зумовлюється недоступністю кредитів у зв'язку з причинами циклічного характеру (погіршує умови доступу підприємств до зовнішніх джерел фінансування у зв'язку з недостатністю ліквідного забезпечення).

1.2. Державні гарантії як інструмент селективної підтримки окремих підприємств за звичайних умов. У деяких випадках державні гарантії можуть надаватися підприємствам реального сектору економіки, які відчувають дефіцит ліквідності у зв'язку з погіршенням фінансового стану, зумовлений тимчасово несприятливими ринковими умовами. Доцільність надання таких гарантій є дискусійним питанням. З одного боку, припинення діяльності неефективних підприємств на ринку є невід'ємною складовою його функціонування, а процедура банкрутства — найкращим способом оздоровлення фінансової системи, усунення з ринку токсичних елементів та запобігання поширенню фінансових проблем на інші підприємства. Проте банкрутство стратегічно важливих підприємств може мати негативні соціально-економічні наслідки, тому загальна практика полягає в їх порятунку, зокрема шляхом надання державних гарантій під банківські кредити.

2. Державні гарантії підприємствам, які реалізують великі, стратегічно важливі для економічного розвитку проекти.

3. Державні гарантії як інструмент фінансової підтримки підприємств малого й середнього бізнесу, зокрема інноваційних.

В Україні згідно зі ст. 17 Бюджетного кодексу державні гарантії можуть надаватися виключно за рішенням КМУ або на підставі чинних міжнародних договорів України за напрямками, що визначені законом про Державний бюджет України на відповідний рік у якості спеціальних бюджетних програм шляхом укладання спеціального договору між Міністерством фінансів України та суб'єктом господарювання, зобов'язання якого гарантуються державою. Державні (а також місцеві) гарантії надаються на умовах платності, строковості, а також забезпечення виконання зобов'язань у спосіб, передбачений зазначеним кодексом.

Наступна форма державного фінансування ІД підприємств полягає у наданні державних трансфертів шляхом державного субсидювання. Загалом субсидювання — метод надання грошових коштів та інших поточних і поточних активів, на засадах неповернення, для підтримки інвестиційних проектів урядовими (за кошти державного або місцевого бюджетів, а також кошти централізованих державних фондів) чи неурядовими організаціями шляхом надання субсидій, субвенцій, дотацій. Розвиваючи думку зазначимо, що субсидії — це поточні виплати підприємствам, організаціям, які не передбачають компенсації у формі спеціально обумовлених виплат або товарів і послуг в обмін на проведені платежі, а також видатки, пов'язані з відшкодуванням збитків державних підприємств.

У свою чергу субвенція — це виділення коштів місцевим органам влади з боку держави. На відміну від дотацій, субвенція спрямовується на фінансування певних заходів, програм, проектів і за наявності частки власних джерел фінансування місцевих бюджетів. Вона підлягає поверненню у разі її нецільового використання [15, с. 204].

За визначенням статей 97, 103 Бюджетного кодексу в Україні серед субвенцій можна виокремити їх такі види [2]:

- а) субвенцію на виконання інвестиційних проектів, що ґрунтуються на засадах:

- економічної ефективності досягнення цілей інвестиційного проекту із залученням мінімального обсягу бюджетних коштів на виконання інвестиційних проектів;
- направленості субвенції виключно на створення, приріст чи оновлення основних фондів комунальної форми власності;

- фінансової забезпеченості інвестиційних проектів, строк впровадження яких довший, ніж бюджетний період, необхідними фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, кредитами (позиками), залученими під державні та/або місцеві гарантії, та коштами субвенції на їх виконання впродовж усього строку впровадження;

- рівня забезпеченості об'єктами виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури, що підвищує інвестиційну привабливість території;

- участі бюджету — отримувача субвенції (для бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення — не менш як 1 відсоток від обсягу такої субвенції; для обласних і районних бюджетів, міст обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад — не менш як 3 відсотки від обсягу такої субвенції; для бюджету міста Києва — не менш як 5 відсотків від обсягу такої субвенції);

- обґрунтування спроможності подальшого утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів об'єктів комунальної власності;

- б) субвенцію на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах, що надається за рахунок джерел формування спеціального фонду державного бюджету;

- в) субвенцію на проекти ліквідації підприємств вугільної і торфодобувної промисловості та утримання водовідливних комплексів у безпечному режимі на умовах співфінансування (50 відсотків);

- г) додаткову дотацію на компенсацію витрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою тощо.

Наступним видом субсидіювання є дотації — це форма фінансування планово-збиткових підприємств, організацій і установ, які надають послуги або виробляють необхідні товари, витрати на виробництво яких перевищують ціну продажу. Дотації також можуть надаватися з вищого бюджету нижчим за відповідних умов (при перевищенні видатків над доходами) для забезпечення виконання ними своїх функцій без обмеження сфери використання коштів. Дотації є також способом підтримки реалізації проектів урядом чи місцевими органами влади. Як правило, дотуються соціально важливі програми та проекти, природоохоронні та ресурсозберігаючі технології. Зокрема, за визначенням ст. 16 Господарського кодексу України, до цілей, на які можуть надаватися дотації належить: підтримка виробництва життєво важливих продуктів харчування, виробництво життєво важливих лікарських препаратів та засобів реабілітації інвалідів, імпорتنі закупівлі окремих товарів, послуги транспорту, що забезпечують соціально важливі перевезення. Також у нашій державі дотації надаються підприємствам, що опинилися у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації, з метою фінансування капітальних вкладень, а також на цілі технічного розвитку, що дають значний економічний ефект

[3]. Однак надання дотацій в Україні проводиться за існування правової колізії, оскільки у Бюджетному кодексі поняття дотацій суб'єктам господарювання не визначене зовсім, а термін "дотація" вживається виключно в контексті міжбюджетних відносин.

Загалом дотації надаються на фінансування тільки частини інвестиційного проекту, при цьому частка державних інвестицій зазвичай не перевищує 50%. Решта проекту має бути профінансована приватним капіталом, водночас держава залишає за собою право контролювати цільове використання цих коштів.

Близькими за змістом до дотацій є гранти. Відмінність полягає у тому, що їх розміри порівняно невеликі, але вони також можуть надаватися на фінансування проектів, які мають переважно інноваційний або соціальний характер.

Як зазначалось раніше, державна підтримка інвестиційної діяльності підприємств також може здійснюватися у формі встановлення преференцій (податкових, митних, валютних, прискореної амортизації тощо). Загалом, податкова пільга як економічна категорія є дискусійним явищем. Для країн з розвинутою ринковою економікою податкові пільги використовуються, як правило, з метою сприяння розвитку депресивних регіонів. Для країн, що розвиваються, в яких відсутня політична стабільність і має місце низький рівень податкової культури платників, податкові пільги найчастіше є джерелом зловживань, легального уникнення сплати податків, у результаті чого відбувається суттєве зменшення податкових надходжень до бюджетів різних рівнів.

Відповідно до Податкового кодексу України, податковою пільгою є передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування й сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності особливостей, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер і суспільне значення здійснюваних ними витрат [11].

Варто зазначити, що у країнах Європи (Бельгія, Італія, Іспанія, Греція, Угорщина, Чехія та інших) найбільшого розповсюдження отримала податкова пільга у вигляді інвестиційної знижки, що є різновидом податкової пільги з податку на прибуток, яка дозволяє зменшувати базу оподаткування на певну частину витрат, перш за все інноваційного характеру. Її розмір варіюється в залежності від виду витрат, характеристики підприємства, депресивності регіону та інших факторів. Вона є одним з інструментів стимулювання: а) проведення досліджень та розробок (у Великобританії ставка інвестиційної знижки на такі витрати складає 100 %, 150 % та 125 % від суми витрат в залежності від розміру підприємств); б) збільшення рівня відтворення людського капіталу (у Нідерландах інвестиційна знижка по витратам на оплату праці працівників у сфері досліджень та розробок складає 40 % від обсягу витрат); в) заохочення збільшення капітальних активів у пріоритетні галузі економіки (в Чехії застосовується податкова знижка на такі витрати у сільському господарстві та лісовому господарстві в розмірі 20 % від їх обсягу) та інше [12].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведене дослідження засвідчує, що державне фінансування ІД підприємств — це державні інвестиції, що мають формувати бюджет розвитку країни й спрямовуватись в основні об'єкти соціально — економічного розвитку, а основними формами його надання, є: а) безповоротне державне фінансування та співфінансування; б) боргове фінансування; в) пільгове фінансування (іноземне і вітчизняне інвестиційне кредитування під гарантії уряду, компенсація відсотків за кредитами); г) субсидіювання; д) встановлення преференцій. Водночас інструменти державного фінансування ІД підприємств в теоретичному і практичному аспектах розкривають зміст та особ-